

Dr. P.W.F.M. Hamans

**Het Pastoraal Concilie
van de Nederlandse kerkprovincie
(1966-1970)
en het bisdom Roermond
in de jaren zestig**

2018

Inhoudsopgave

Afkortingen	XI
Bronnen	XIII
Niet gedrukt.....	XIII
Gedrukt	XIII
Literatuur	XV
Inleiding.....	1
Hoofdstuk I	
Het Nederlandse episcopaat in de jaren zestig.....	5
Hoofdstuk II	
Het Pastoraal Instituut van de Nederlandse Kerkprovincie	9
De voorganger	9
PINK	10
De werkwijze van het PINK.....	13
De priesteropleiding.....	18
De rol van het PINK in de kerk in Nederland	19
Hoofdstuk III	
Doorvoering van Vaticanum II.....	23
Hoop op snelle doorvoering van het Concilie	23
Terug in Nederland	27
Hoofdstuk IV	
Vorbereidingen	41
Onrust in de kerkprovincie	45
Hoofdstuk V	
De officiële opening van het Pastoraal Concilie	49
Binding van de paus aan het Pastoraal Concilie	49
Plechtige opening op 27 november 1966	51

Hoofdstuk VI

Vorbereidingen van het Pastoraal Concilie onder leiding van

het PINK	57
Rol van de sociologie	57
De ontwerppapporten voor het Pastoraal Concilie in	
Noordwijkerhout	58
Het statuut van het Pastoraal Concilie	59

Hoofdstuk VII

De eerste plenaire vergadering.....	63
Opening	63
Gezagsopvattingen en gezagsbeleving.....	64

Hoofdstuk VIII

De kosten.....	73
-----------------------	-----------

Hoofdstuk IX

Tweede plenaire vergadering	75
Humanae vitae	76

Hoofdstuk X

Derde plenaire vergadering	91
Verzuimde koerscorrectie	91
Humanae vitae in Noordwijkerhout.....	92
De visie van een thuiskomer	95
Antwoord van mgr. Moors op Sanders' vraag in	
Noordwijkerhout	96
Meten is weten	99

Hoofdstuk XI

Vierde plenaire vergadering	101
--	------------

Hoofdstuk XII

Het celibaat in de traditie van de kerk.....	103
De apostolische en na-apostolische tijd.....	103
Het Concilie van Elvira (± 300)	105
Het Tweede Lateraans Concilie (1139)	107
Huwelijk van permanente diakens	110
Betekenis van het celibaat.....	110

Hoofdstuk XIII

De celibaatsdiscussie voorafgaand aan het Pastoraal Concilie ...	113
Vaticanum II	113
De ontwikkeling van een celibaatsdiscussie in Nederland	113
Het idee van een enquête over de celibaatsverlangens	125
De enquête over het celibaat	126
<i>Het initiatief</i>	126
<i>Toenemende kritiek op de celibaatswet</i>	128
<i>De enquête gaat door</i>	131
<i>De uitslagen</i>	132
<i>Enquête met betrekking tot de motieven tot ambtsverlatingen</i>	138

Hoofdstuk XIV

Druk op de bisschoppen	141
Het aartsbisdom Utrecht	141
Het bisdom Roermond	144
Het eerste Nationaal Priesterberaad	151
Huwen en als priester blijven functioneren	152
Beleidskeuzen	157
Het tweede Nationaal Priesterberaad	161

Hoofdstuk XV

Visie op het celibaat van de clerus van het bisdom Roermond ...	167
De dekens	167
De parochiegeestelijkheid	170

Hoofdstuk XVI

Het ontstaan van het ambtsrapport	173
--	------------

Hoofdstuk XVII

De inhoud van het Ambtsrapport met betrekking tot het celibaat	179
De stellingen over het wijdingsambt	180

Hoofdstuk XVIII

De weg naar een celibaatsdiscussie in Noordwijkerhout	183
Post van de paus	183
Petitie van 915 priesters	190

Hoofdstuk XIX

Vijfde plenaire vergadering.....	197
Wijding van vrouwen	198
De discussie over het celibaat in de vijfde plenaire vergadering	200
De stemming	208
Reacties op de afwijzing van het celibaat na de stemming.....	209
Beleid op basis van Noordwijkerhout	212
Plaats van de bisschoppen	213

Hoofdstuk XX

De lange weg naar Rome	217
Steun van de religieuzen	217
De bisschoppen tussen paus en celibaatslobby	225
Het celibaat wordt niet afgeschaft.....	228

Hoofdstuk XXI

Terug uit Rome.....	239
Brief aan de priesters van 21 augustus 1970	242
Reacties op dit herderlijk schrijven	247
<i>Het PINK</i>	247
<i>Septuagint</i>	250

Hoofdstuk XXII

De algemene bisschoppensynode van 1971	255
---	------------

Hoofdstuk XXIII

Pastorale taken voor uitgetreden priesters.....	257
--	------------

Hoofdstuk XXIV

Terugblik op de celibaatsdiscussie	261
---	------------

Hoofdstuk XXV

Ambtsverlatingen in het bisdom Roermond	269
Seculiere wijdingen en uittredingen in het bisdom Roermond	270

Hoofdstuk XXVI

Zesde plenaire vergadering.....	273
--	------------

Hoofdstuk XXVII

Terugblik op het Pastoraal Concilie	279
De samenstelling	279
Verantwoording van kardinaal Alfrink	281
Visie van mgr. Bluysen	283
Het monopolie van het PINK	284
De visie van buitenlandse theologen	288
Bron van verwarring in plaats van vernieuwing en kerkgebouw	291

Hoofdstuk XXVIII

Doorvoering van het Pastoraal Concilie	293
Secretariaat van de Rooms-Katholieke Kerkprovincie	294
Secularisatie	303
Een democratisch katholieke kerk	305
Een gebeurtenis van historisch formaat	310
Evaluatie van de bisschoppen	311
Mgr. Moors	312
Als Rome niet had ingegrepen	313
Wat heeft het Pastoraal Concilie opgeleverd?	315

Register.....	317
----------------------	------------

Inleiding

De geschiedenis van de kerk in Nederland werd in de eerste helft van de twintigste eeuw in hoge mate bepaald door de verzuiling. Het geloof was geïncarneerd in maatschappelijke organisaties en instellingen. De leiding van de kerk speelde daarin een belangrijke rol.

Na de Duitse bezetting in 1940 maakte de kerk in Nederland kennis met de nazi-ideologie, die als een heidense godsdienst de christelijk-humane levensinstelling bestreed. De katholieke zuil werd vervangen door een mensenverachtende ideologie waarin Hitler zich de rol van messias toedichtte.

De bevrijders brachten in 1945 nog weer een andere maatschappijvisie mee. Hun liberaal-kapitalisme was anders dan het nazidom maar evenmin bepaald door christendom, zijn moraal of de sociale leer van de kerk.

De katholieke zuil werd na de oorlog weliswaar hersteld, onder invloed van de groeiende welvaart ging de mens zich in toenemende mate autonoom, vrij van geloof en God voelen en gedragen. In de jaren zestig mondde dit uit in een ideologie die de vrijheid van de mens stelde boven God, geloof, kerk en moraal. Deze maatschappelijk ideologie werd in de tweede helft van de jaren zestig gepoogd met de katholieke kerk te verbinden. Dat vond plaats onder de dekmantel van het doorvoeren van het Tweede Vaticaans Concilie. Een aanzienlijk deel van de energie van de leiding van de kerk en van haar kaders in Nederland werd hierin geïnvesteerd.

Op mondiaal niveau ging de kerk een andere weg. Onder leiding van de intussen zalig verklaarde paus Paulus VI en zijn medewerkers werd het concilie geïmplementeerd door het te begrijpen vanuit openbaring en traditie. Daarbij werd nadrukkelijk de inbreng van het wereldepiscopaat gezocht en gehonoreerd.

Een deel van de kerk in Nederland verbond zich met de heersende liberale maatschappelijke ideologie. Op deze wijze hoopte men haar voor te bereiden op een plaats in een samenleving die op basis van de principes van de Verlichting autonoom, van God onafhankelijk en vrij wilde zijn. Hier ging men de weg waarvoor Kierkegaard reeds waarschuwde: "Wie met de geest van de tijd huwt, zal spoedig weduwnaar zijn".

De beschreven ontwikkelingen in de kerkprovincie vallen in het diocees Roermond binnen één episcopaat. Mgr. Moors¹ (1959-1972) werd bisschop van Roermond aan de vooravond van een vergaande crisis in de kerk in een aantal welvarende landen. Hoe reageerde de bisschop op deze crisis die Nederland en ook zijn bisdom niet voorbijging?

Zijn episcopaat kan verdeeld worden in twee perioden: de voortzetting van het bestuur zoals dit onder zijn voorgangers mgr. dr. G. Lemmens (1932-1958) en mgr. dr. A. Hanssen (1958) werd gevoerd enerzijds en de aanpassing van bestuur en beleid na 1965.

De bul waarmee paus Johannes XXIII mgr. Moors tot bisschop van Roermond benoemde, werd op 26 januari 1959 ondertekend. Dit was de dag nadat de paus in de kapittelzaal van de abdij Sint-Paulus Buiten de Muren in Rome aan de daar verzamelde kardinalen een oecumenisch concilie aankondigde.

In het eerste deel van Moors' episcopaat nam de bisschop deel aan het Tweede Vaticaans Concilie. Moors zette zich oprecht in voor het welslagen van de kerkvergadering. Hij stond achter het concilie en zette zich er vanaf het begin van harte voor in dat de vernieuwingen van het concilie een succes zouden worden voor de kerk in

---

¹ Petrus J.A. Moors (Tungelroy 1906 -1980 Oirlo/Venray) werd in 1930 tot priester gewijd. In dat jaar werd hij benoemd tot leraar handelswetenschappen aan het bisschoppelijk college in Weert. Hier werd hij in 1942 op 35-jarige leeftijd op aandringen van zijn collega's directeur van het college. In 1957 werd hij overgeplaatst naar het kleinseminarie Rolduc in Kerkrade. Hij werd er president van meerdere onderwijsinstituten: een voorbereidende klas, een gymnasium en het filosoficum. Hij werd op 26 januari 1959 benoemd tot bisschop van Roermond.

Zijn episcopaat werd bepaald door het Tweede Vaticaans Concilie, bestuurlijke vernieuwing van het bisdom Roermond, de crisis die zich in zijn diocees aandiende en in de hele kerkprovincie. In deze crisis week mgr. Moors zelden af van de visie van de kerk. Dat riep kritiek op van mensen die een meer liberale visie aanhingen. Zijn geloof en zijn nuchtere karakter stelden hem in staat zijn ambt te vervullen totdat zijn gezondheid hem nog voor zijn 65^e verjaardag dwong zijn ontslag aan de paus aan te bieden. Mgr. Moors werd op 4 maart 1972 opgevolgd door mgr. dr. J.M. Gijzen.

Zie voor verdere biografische gegevens: Menselijke verhoudingen in de kerk, Liber amicorum Petri, ASSELBERGS-ARNOLDS, N. e.a. (red.), Hilversum 1980; BAAR, P. v. den, Moors, Petrus Joannes Antonius (1906-1980), in: BWN III (1989) 420-422; HAMANS, P., Mgr. Petrus Moors en zijn tijd (1959-1972) I-XXIII, in: De Sleutel 38(2011) nr. 2 tot 40(2013) nr. 3; HAMANS, P., Mgr. Moors en het Pastoraal Concilie I-XXVI, in: De Sleutel 42(2015) nr. 2 tot 44(2017) nr. 6.

Nederland en er buiten². Hij beschouwde het als een voorrecht deze kerkvergadering te hebben meegemaakt. In deze jaren besteedde hij veel tijd aan studie over de ontwerprapporten voor het concilie. Op deze wijze verdiepte hij zijn theologische kennis. De omgang met bisschoppen uit heel de wereld inspireerde mgr. Moors zeer.

Met kennis van zaken toegerust, begon de bisschop na thuiskomst uit Rome aan het tweede deel van zijn episcopaat; de doorvoering van het Tweede Vaticaans Concilie in zijn bisdom. Dit was geen geïsoleerde activiteit voor zijn bisdom alleen³. Mgr. Moors werkte op solidaire wijze aan de doorvoering van Vaticanum II in de kerkprovincie. Dat wil niet zeggen dat hij zich kritiekloos aansloot bij alles wat in de kerk in Nederland werd gezegd en gedaan.

De ontwikkelingen in de kerkprovincie in de tweede helft van de jaren zestig, de rol van de bisschoppen daarin, die van het PINK en het Pastoraal Concilie, vormen het onderwerp van deze studie. Speciale aandacht wordt besteed aan de poging het celibaat voor priesters af te schaffen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van bronnen, eerder verschenen literatuur, getuigenissen van mensen die er een rol in speelden en van andere tijdgenoten.

Oprecht wil ik op deze plaats enkele personen danken voor hun medewerking aan deze publicatie. Allereerst mgr. F. Wiertz, die toestemming gaf gebruik te maken van het bisschoppelijk archief van Roermond. Ook de archivaris van dit archief, drs. M. Bohnen, en de medewerkers van de bibliotheek in Rolduc verdienen dank, evenals mw. L. Crapels-Toebosch, die de teksten op typefouten nazag, en mw. M. Sniijders, die de drukproeven heeft nagelezen. De heer A. Tollenaar zorgde voor het drukklaar maken van de tekst.

Rolduc, Kerkrade
6 januari 2018
op het hoogfeest van de
Openbaring des Heren

---

² HAMANS, P., Het bisdom Roermond op weg naar Vaticanum II, in: *Communio* 38(2013)48-64.

³ De bestuurlijke veranderingen in het bisdom Roermond in de tweede helft van de jaren zestig worden nog nader onderzocht.